

NÉGYESI LAJOS

A pozsonyi csata

A *Salzburgi évkönyv* 907. évi bejegyzésénél a következőket olvashatjuk: „*Nagyon szerencsétlen harc folyt Brezalauspurcnál július Nonae-je 4. napján...*” A krónika írója még nem tudhatta, hogy az egymondatos esemény milyen nagy jelentőséggel bír majd népe történetében, hiszen a többi kortárs évkönyv hasonlóan rövid bejegyzései is arról tanúskodnak, hogy csak egy vesztes összecsapásként értékelték. A későbbi korok történetírói az évszázadok távlatából már világosan felismerték, hogy Germánia a 907-es csatában veszítette el véglegesen pannóniai birtokait, és a magyar törzsszövetség bizonyította, hogy nemcsak hont szerezni, hanem azt megtartani is képes.

A magyarság politikai tényezőként 892-ben jelent meg a térségben, amikor Arnulf keleti frank királlyal szövetséget kötött Svatopluk ellen. A következő években fegyverrel szereztek meg a Garamtól és a Dunától keletre eső területeket. 898-ban, amikor Berengár egész Itália ura lett, Arnulf ismét a magyarokat hívta segítségül. 898–899-ben egy jelentős létszámú magyar sereg tört Észak-Itáliára, és a Brenta folyónál vereséget mért Berengár hadaira. A győzelem után nem maradt a területen olyan szervezett erő, mely képes lett volna meggátolni a portyázó hadjáratokat.

899 telén meghalt Arnulf, és a korábbi egyezséget, mely szerint a magyarok csak a Kárpát-medence keleti felében szereznek területeket a morvaktól, már nem tartották magukra nézve kötelezőnek a vezérek. 900-tól kezdődően a Garamtól nyugatra is indítottak portyázó hadjáratokat, ami aggodalommal töltötte el a bajorokat. Lakomára és tanácskozásra hívták Kurszán vezért és kíséretét, hogy rendezzék a vitás kérdéseket. Mivel a magyarok nem akarták elfogadni a korábbi területi korlátokat, fegyverrel rontottak rájuk, és legyilkolták korábbi szövetségeseiket.

A merénylet megtorlására jelentős létszámú had indított támadást a Duna vonalában, és egészen az Ennsig pusztította a vidéket. A tapasztalt vezérek elvesztését azonban megsínylette a sereg harcképessége. Luitpold herceg csapata vereséget mért rájuk, majd a bajorok felépítették Ennsburg várát, mely a Duna mellett vezető hadiutat volt hivatott lezárni a magyar támadások előtt. A szellem azonban már kiszabadult a palackból. Az Ennstől keletre fekvő vidéket a magyarok uralták, 906-ban pedig sikeres hadjáratot vezettek Szászországba.

A következő évben került sor a döntő összecsapásra, mely a bajorok vereségével végződött. Valószínűleg ennek tudható be, hogy az egykorú feljegyzések igen szűkszavúan írnak róla. 600 évvel az események után Johann Turmair – ismertebb nevén Aventinus – Bajorország történetét bemutató munkájában minden hozzáférhető forrást felkutatva bővebb leírást ad a történetekről. Napjainkban ez a csata eseményeiről rendelkezésünkre álló egyetlen részletes leírás. Az tehát nem vitatható, hogy 907-ben a bajorok vereséget szenvedtek – feltehetően – Pozsonynál, azonban arról, hogy ez miként történt, csak ebből a jóval később keletkezett leírásból értesülünk.

Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy 791-ben Nagy Károly serege hadjáratot folytatott a Pannóniába betelepült avarok ellen, ami főbb vonásaiban hasonlít az Aventinus által leírt 907-es felvonuláshoz. Joggal gyanakodhatnánk, hogy a pozsonyi csata részletes leírása a 791-es hadjáratról fennmaradt feljegyzéseken alapszik, nem pedig mára elveszett, hiteles forrásokon. Tovább rontja Aventinus hitelét, hogy az események időrendjét olyannyira nagyvonalúan kezeli, hogy a csata utáni visszavonuláshoz kapcsolja a 910-es augsburgi csatát is.

A fentiek ismeretében akár el is vehetnénk Aventinus történetét, azonban ezzel egyrészt megfosztanánk történelmünket a honfoglalást lezáró katonai győzelem leírásától, másrészt nincsenek olyan érvek, melyek egyértelműen bizonyítanák a hiteltelenségét. Az, hogy a felvonulás módja hasonló a 791-eshez, inkább mellette szól, hiszen a katonai tevékenység szabályai szerint ugyanazon a terepen hasonló célú tevékenységet hasonlóan célszerű végrehajtani. A hadjárat kiindulópontját és befejezésének helyét pedig az egykorú források is megadják.

907-ben Gyermek Lajos germán király tanácsadói sugallatára végleg meg akarta szüntetni a magyar fenyegetést. A birodalom keleti felében elrendelte az újoncozást egy jelentős létszámú sereg felállítására érdekében, majd az ennsburgi várnál gyülekeztette a hadakat. A sereget nariscusok, boethusok, chambusok, vindelicusok, noricumiaiak, vennoniaiak, athenisek, stájerek, vendek, karintiaiak, karajnaiak alkották. Mint a felsorolás mutatja, elsősorban a mai Ausztria keleti felén élő népek képviseltették magukat, kisebb számban vettek részt Bajorország keleti részének lakói.

A június 17-én a Markt St. Florian kolostorban keltezett oklevélből arra következtethetünk, hogy ekkor indult meg a hadjárat a Duna mentén. Három csoportban vonultak fel a hadak. Az északi parton Luitpold herceg vezetésével, a délin Theotmár salzburgi érsek parancsnoksága alatt, akinek csapatában számos püspök volt, közöttük Zakariás Säbenből, Udo Freisingből, valamint a monostorok előljárói, Gumpold, Hartwich [Hartwig] és Helmbert. Középen a Dunán flotta szállította a csapatokat Rathold, Hatto, Meginward és Isangrim bajor főurak és a király rokona, Sighard vezetésével.

Az újoncozást és a csapatok megszervezését legalább egy évvel korábban meg kellett kezdeni. A sereg létszámá-

nak megfelelő élelmet az előző évi termésből készletezni kellett, majd raktározni és megszervezni a szállítást. Erre a legjobb lehetőséget a Duna kínálta, ugyanis egy-egy hajó több szekér rakományát volt képes szállítani. A nyugati seregek harcképességének egyik kritikus pontja az ellátás volt. A nehezen egybegyűjtött katonákat nem lehetett szétküldeni, hogy a hadművelati területen szerezzék be az élelmet, mert szükség esetén csak lassan lehetett volna ismét gyülekeztetni őket.

Valószínűleg a gyalogságot is a hajókon szállították, így volt képes tartani a középső csoport a menetütemet a lovasokból álló másik két csapattal. A Duna persze így is elég széles akadály volt ahhoz, hogy a három csoportot bizonyos mértékben elszigetelje egymástól. Valószínűleg a menetvonalon találkozási pontokat jelöltek ki, ahol pihenőt tartottak és feltöltötték a készleteiket a hajókról. Ezek korábbi római települések lehettek, ahol a folyó mindkét partja alkalmas volt a kikötésre. Az egykori limes út mellett nagyjából 30 kilométerenként sorakoztak ezek a helyek. Nem tudhatjuk, hogy mi volt a terv, de a 791-es hadjáratnál Pozsony elérése után délnek fordultak a seregek, és a Dunántúl nyugati részén folytak a hadműveletek. 907-ben is hasonlóra lehetett számítani.

Mivel a korabeli források csak Braszlav várát (Brezalauspure) jelölik meg a csata helyeként, hangot kapott az a vélemény is, hogy a név nem Pozsonyt, hanem Braszlav székhelyét, Mosaburgot (Mocsárvár – Zalavár) jelenti. Tekintve, hogy a sereg jelentős része a mai Ausztria keleti részén fekvő tartományokból toborzódott, indokolt azt feltételezni, hogy ezek keleti előterének biztosítása

volt a cél. Az, hogy a hadjárat Ennsburgból indult, a Duna vonalában való felvonulás és a pozsonyi helyszín mellett szól. Nem indokolt, hogy a korabeli források Zalavárra a Braszlav vára megnevezést használják, amikor a Mosaburg név ismert volt és egyértelműen jelölte ezt a székhelyet.

Pozsony erődítése valószínűsíthetően szintén Braszlav nevéhez fűződik. Az uralmi területének északi sarkában lévő, stratégiai fontosságú hely birtoklása nagy jelentőséggel bírt. A limes utat itt keresztezi a borostyánkőút, mely délre vezet és megfelelő felvonulási lehetőséget biztosított a korábbi keleti frank területek felé. Az északi part magaslatának megerősítése védett híd-főállást jelentett a Csallóköz felé, míg nyugatra a Morva és a Kis-Kárpátok elég jelentős természetes akadályt képeztek, keletre pedig egészen Győrig a Szigetköz mocsarai akadályozták az átkelest. A Duna mellett, nyugati irányból érkező seregeknek Pozsony elfoglalása biztosította azt a stratégiai bázist, ahonnan a Felvidék nyugati részére és a Dunántúlra egyaránt indíthattak támadást.

A támadó sereg részekre osztása a felvonulás időszakában nagyobb menetességet biztosított. Pozsony előtt azonban Luitpold oszlopának át kellett kelnie a Morván, amit valószínűleg a flotta támogatásával hajtottak végre. Ez hosszabb időre lefoglalta őket, míg Theotmár érsek csapata a Duna jobb partján akadálytalanul folytathatta a menetet Pozsonyig. Előre látható volt, hogy ők érnek oda először. Abból a szempontból is könnyebb dolguk volt a felvonulás során, hogy végig az egykori római limes úton haladhattak, ami nagyobb sebességet biztosított számukra. Valószínűleg a magyar

hadvezetés is tisztában volt azzal, hogy még a pozsonyi egyesülés előtt kell megütközni a támadókkal, mert a megosztott sereg részeivel szemben nagyobb esély kínálkozik a sikerre.

Először tehát a déli oszlopot kellett legyőzniük, mivel a terep itt volt a legkedvezőbb a lovas íjászok alkalmazására. A magyarok a hagyományos könnyűlovas taktikát alkalmazták. Kisebb csoportokban támadtak a menetoszlopra, majd menekülést színlelve csalták maguk után üldözőiket a leshelyen felállított íjászcsoportok elé. Nyílzáporral zilálták szét az ellenfél hadsorait, majd lendületes támadással verték szét őket. Napokon keresztül folyt a harc, míg végül július 4-én sikerült megtörni az ellenállást, és megkezdheték az üldözést. A magyar sereg nagyobb része azonban nem vett részt ebben, hanem az esti órákban átkelt a Dunán, és hajnalban a gyanútlanul táborozó északi csapatot verte szét.

A lovasság legyőzése után a flotta ellen fordultak. A lomha szállítóbárkákat ebben az időben többnyire csak leúsztatták a folyón, ahhoz ugyanis nehezek voltak, hogy evezővel haladjanak ár ellen. Így szinte csapdába estek Pozsonynál. Valószínűleg kikötöttek, és amikor értesültek a másik két csapat vereségéről, a hajókat hátrahagyva próbáltak menekülni.

A bajor sereg veresége jelentős veszteséggel járt. Luitpold herceg, valamint Theotmár érsek három püspökkel, három apáttal, tizenkilenc bajor előkelővel együtt életét veszítette a csatában. A kudarc után 123 évig nem indult támadás nyugatról a magyarok ellen. ♦

TANANYAG A WEST POINTON

Több helyen is találkozhatunk azzal az állítással, hogy szemben a magyar történetírás érdektelenségével, az Egyesült Államok West Point Katonai Akadémiáján (USMA) a pozsonyi csata kötelező tananyag és a kadétek vizsgáján is szerepel. Egy kiállítás kapcsán a Nemzeti Közszolgálati Egyetem hadtörténelem tanszékét is megkeresték érdeklődők, hogy mi ebből az igazság.

2013 júniusában elektronikus levélben fordultam a West Point Katonai Akadémia történelem tanszékéhez, azzal a kérdéssel, hogy a hadtörténelem-oktatásban szere-

pelnek-e magyar hadtörténelmi események. Szándékosan nem kérdeztem rá a pozsonyi csatára, mivel nem akartam befolyásolni a kollégákat. Winne M. Beers őrnagytól jött a válasz, mely szerint a középkori hadtörténet kurzusban a pozsonyi csata szerepel a konzultációs témák között. Ezenkívül az első világháború időszakából a szerbiai hadjáratot, a Kárpátokban vívott harcokat, Przemysł ostromát, az olasz hadszíntér harcait, valamint esetenként a német-magyar szövetségi viszonyt mint az ilyen kapcsolatok komplexitásának példáját tárgyalják az órákon.

A következő levemben rákérdeztem, hogy konkrétan mit oktatnak a pozsonyi csatáról. Erre a középkori történet tanára adott választ, mely szerint alkalmanként a csata példaként fordul elő a könnyűlovaság manővereire, de a tankönyvben nem szerepel, tehát nem része a törzsanyagának.

A hír tehát részben igaz, az amerikai tisztképzésben szerepel mint hadtörténelmi példa, ami önmagában is büszkeségre adhat okot, azonban azt is látnunk kell, hogy csak egy a több száz csata közül, amely az előadásokon vagy a szemináriumokon említésre kerül.